

ԼՈՒՍԻՆԵ ԶՎԵՆԻ
ՍԱՀԱԿՅԱԼ

Արվեստագիտության թեկնածու,
Կոմիտասի անվ. ԵՊԿ դոցենտ

2009 թ-ի սեպտեմբերի 26-ին (հոկտեմբերի 8) լրացավ ազգային դասական երաժշտական դպրոցի հիմնադիր Կոմիտաս Վարդապետի ծննդյան 140-ամյակը: Մեծ երաժշտի ծննդյան փարեղարձի առիթով Հայաստանում և նրա սահմաններից դուրս, կազմակերպվեցին համերգներ, գիրաժողովներ, Կոմիտասին նվիրված գրքերի շնորհանդեսներ:

« Թոդ լի նի լոլյար... »

Բազմաթիվ հայ երաժիշտների վերաբերյալ հնարավորություն ընձեռնվեց մեծ բեմահարթակներից հնչեցնելով Կոմիտասի երկերը ցույց տալ իրենց խոնարհումն ու երախարագիտությունը:

2009թ. հոկտեմբերի 13-ին և 15-ին, Փարիզի «Meison des cultures du monde» (Աշխարհի մշակույթների տուն) արահուս, «Des jnvalides» (Հաշմանդամների տուն) Սեն-Լուիս եկեղեցում և «Gaveau»-յի (Գավո) բեմասրահներում ելույթ ունեցան Հայաստանի կամերային երգչախումբը՝ Ռոբերտ Մլքեյանի ղեկավարությամբ, դաշնակահարուհի Սվետլանա Նավասարդյանը, Շաքե Մաթևոսյանը, Բարսեղ Թումանյանը, երգչուհի Համիկ Թորոսյանը: Եվրոպացի ունկնդրին ներկայացվեց հեկադրորակական ծրագիր՝ ժանրերի հնարավոր ընդգրկումով: Կոմիտասի ժառանգությունից մինչև հոգևոր մոնոդիաներ՝ իրենց փարբերակներով, հայ գեղուն կերպի հիմքով սրեղծված մեներգեր, խմբերգեր, ինչպես նաև դաշնամուրային երկերից մի քանիսը: Փարիզի համերգներին հաջորդեցին ելույթներ Շվեյցարիայի Ժնև և Յյուրիխ քաղաքներում: Եվ Փարիզի, և Շվեյցարիայի համերգներին, նախաբան-դասախոսություններով հանդես էր գալիս երաժշտագետ Մեդ Նավոյանը: Մամուլը հիացական հոդվածներով արձագանքեց հայ երաժիշտների քարտեզ վարպետությամբ աչքի ընկնող կարարումներին: Առանձնակի հեկադրորություն էին ներկայացնում երաժշտագետի բովանդակալից ներածականները, որոնցում անդրադառնում էր ազգային կոմպոզիտորական դպրոցի շեղվածումն մեծ Կոմիտասի ունեցած պարունակական դերին ու նշանակությանը, հայկական

մերգային ծրագրերը, իսկ բանախոսի հակիրճ և խորհմասար նախաբանները օգնում էին օրարագգի ունկնդրին, ըստ արժանվույն գնահատել կոմիտասյան արվեստի առանձնահատկությունները: «Եղավ համերգ, որի ընթացքում հառնեց երաժշտության հանճար Կոմիտասը» - գրել է «France Arménie» ամսագիրը (1. էջ 27):

Երաժշտագետի Փարիզյան ելույթներին նախորդել էին համերգները Գերմանիայի քաղաքներում:

Կոմիտասի ծննդյան 140-ամյակի առթիվ սեպտեմբերի 5-17-ը Գերմանիայի Շտուտգարդի երաժշտական փառատունի շրջանակներում Մալբուռն, Այնհաուզեն, Լամպերթայում, Կիրխենհաուզեն, Հեթֆելդ, Լինհորսթ, Հերենսհոֆ քաղաքների մայր եկեղեցիներում ելույթ ունեցավ Ս. Գեդարդ վանքի երգչախումբը (կազմված 8 շնորհալի երգչուհիներից), որի գեղարվեստական ղեկավարն է երաժշտագետ, միջնադարագետ Մեդ Նավոյանը, խմբավարը՝ Անահիտ Պապայանը:

Գերմանիայի եկեղեցիներում երգչախումբը հնչեցնում էր 4-5-րդ դարերից սկիզբ առած հայ հոգևոր մաքրամաքուր մոնոդիան, որն իր վերախմաստավորումն էր գտել Կոմիտասի հանճարեղ անհատականության միջոցով:

Ս. Գեդարդ վանքի երգչախումբի ելույթներին այսպես է արձագանքել Գերմանիայի մամուլը. «Բուռն ծափահարություններ 8 հզոր չայներին. Լորշի մեկաստանի գործընկեր Գեդարդի երգչախմբին, որն արդեն բազմիցս ելույթներ է ունեցել Լորշի եկեղեցում, կարելի էր լսել Այնհաուզենում: Հայաստանում»:

* Մ.Նավոյանի Փարիզում և Շվեյցարիայում կարդացած դասախոսության ձեռագրից:

րականից 8 բարեկիրք երգչուհիները մեծ համայնք ունեցող Սուրբ Միքայել եկեղեցում ունկնդիրների դարին հանձնեցին իրենց հայրենիքից բերած եկեղեցական երգը և երգեցողությունը: Հասարակությունը, Կոմիտասը անգլոգրական հնչյուններով, արվեստագետներին շնորհակալություն հայտնեց երկարամյա ծախսարություններով և ունկնդրումից անմիջապես հետո, մեծ հաճությամբ մի հավելում էլ լսեցին հզոր շայններով երգչուհիների հարուստ երգացանկից» (2.):

Գերմանացի հանդիսատեսի վրա հսկայական ազդեցություն էին գործում հայ հոգևոր երգը և այդ երգի կոմիտասյան բազմաշայն մշակումները. «Վաղ քրիստոնեության ժառանգությունը պահպանված է. «Արևելքի և Արևմուտքի հանդիպումն էր», - արձագանքում էր Մատուրնոն քաղաքի թերթը (3.):

Բացառիկ ջերմ ընդունելության էին արժանանում և՛ երգչուհիները և՛ իմքի ղեկավար Միքե Նավոյանն իր բովանդակալից դասախոսություններով: Երաժշտագետի խոսքը միտված էր բացահայտել դարավոր խորքերից ծնունդ առած հայ հոգևոր մոնոդիայի առանձնահատկությունները, մոնոդիաներ, որոնք գեղարվեստական նոր որակ ու արտահայտչականություն են ստացել կոմիտասյան բազմաշայնության շնորհիվ:

«Ուր երկրասարդ կին, 25 տարեկանից ոչ բարձր, երգեր են ներկայացնում դարերի խորքից: Գերմանիայում նրանց շրջագայության առիթը Սողոմոն Սողոմոնյան (1869-1935) վանականի 140-ամյակն էր, որն իր հոգևորական՝ Կոմիտաս անունով զգալի տեղ է զբաղեցնում հայկական երաժշտության պարմության մեջ: Լինելով հայկական դասական երաժշտության հիմնադիր, նա ավելի քան 3000 աշխարհիկ և հոգևոր երգ է հավաքել 3-րդ դարից սկսած և դրանց մեծ մասը վերափոխել բազմաշայն երգչախմբային երգեցողության» (4.):

Համերգների զգալի մասը կայանում էին հոյակապ. Հերենհոֆի “Herz Yesu” եկեղեցում ունկնդիրները ուրքի էլած, լռելյայն լսեցին Կոմիտասի հոգևոր սրբեղծագործությունները. «Ավելի խորը ծանոթություն ժամերգության հետ Կոմիտասի 3-13-րդ դարերի երգերը՝ առավելապես Կոմիտասի միաշայն բնօրինակները, նաև հարմոնիկ եռաշայն շքեղ երգերը: Երգչուհիներն իրենց մաքուր սուրբանոյվ և անսովոր խորը այլով վերարտադրում էին երգերը: Մեր լսողության համար զարմանալի էին հիմք սրբեղծող խորը տեմբրով շայնները:

Երգչախմբի գրեթե բոլոր անդամները կատարում էին մեներգչի պարտականություններ, մասնավորապես՝ Անահիտ Պապայանը (5.):

Լամպերթայնի Սուրբ Անդրեաս եկեղեցում ունկնդիրները (իրենց վկայությամբ) պետք չունեին բարձրանություն: 12-րդ դարի դասական հայերենը նրանց հոգեհարազատ էր դարձել երաժշտական հնչյունների միջոցով: Բուն ծախսարությունները վկայում էին, որ «Չգայուն հրեշտակային շայների ուղերձը տեղ էր հասել: Ս. Գեղարդի երգչախումբը երգում է Կոմիտասի երաժշտական նոր ձևավորում

ստացած երգերը: Ամբողջ ծրագրի ընթացքում երաժշտությունը և խոսքը մի անբախտելի կապի մեջ էին: Գեղեցիկ լուսավորված եկեղեցում ջերմության և հանգստի մթնոլորտ էր տիրում, ինչը ունկնդիրը ակնհայտորեն վայելում էր: Ոմանք փակել էին աչքերը, որպեսզի հնչյունները էլ ավելի խորությամբ ընկալեն» (5.):

Գերմանիայում ունեցած հաջողության բարձրակետը Շտուտգարդի Բախի անվ. Ալադեմիայի Եվրոպական երաժշտության փառատոնն էր՝ «Լույս» խոսքումնալից վերնագրի ներքո: Աշխարհի տարբեր անկյուններից հրավիրված բազմաթիվ անսամբլներ և արվեստագետներ համախմբվել էին «Լույս» թեմայի շուրջ, որը կոչված էր շարունակել մի ավանդույթ՝ պահպանել և փարածել հոգևոր երաժշտությունը:

Ս. Գեղարդի վանքի երգչախումբն իր մասնագիտական ուղղվածությամբ առավելապես համապատասխան էր փառատոնի բովանդակությանը:

Մեծահամբավ փառատոնի բոլոր ծրագրերի հիմքում «Լույսի» փառաբանումն էր, «Լույսն Աստուծո առկայության նախնական երևույթը»:

Փառատոնի շրջանակներում, գիտաժողովների, բազմաժանր համերգային ծրագրերի միջոցով, գերմանացիները նշում էին երեք մեծերի՝ Հենդելի, Հայդնի, Մենդելսոնի տարեդարձները:

Շտուտգարդի Բերգի եկեղեցում հայաստանցի երգչուհիները փառաբանում էին «Լույսը», մեծարելով Կոմիտասին:

Փառատոնի կազմակերպիչ Հելմուտ Ռեյխլը համերգի առիթով կարճագույնի «Ս. Գեղարդի երգչախմբի համերգը ի սկզբանե ինչ-որ հավաքյալ բան է առաջարկում, մի մտերմիկ միաբանություն կատարողների և լսարանի միջև: Այս հրաշալի երաժշտությունը Շտուտգարդում, թվում է համապատասխանում է ունկնդիրների լսողությանը և մինչ այժմ չեւավորված երաժշտական ճաշակին, սակայն ահա կան բաներ, որոնք մեզ տանում են ավելի հեռուն և թողնում, որ կռահենք հազարամյակների խորքից բխող երգի և պարմության հարաբերությունը: Երաժշտությունը և խոսքը մի անկրկնելի փոխկապակցության մեջ են միմյանց հետ, ընդ որում կարելի է գուշակել եկեղեցական երգեցողության ճարտասանական ծագումը և նրա միաշայնային արմատները: Կրկին ու կրկին տոնայնության հիմքի վրա առանձնանում է մի շայն, որը զգուշորեն հեռանում է և ձախրում դեպի հանդիսավորություն»:

Ընդհանրապես երգչախմբի կատարողական բարձր վարպետության, օտարազգի ունկնդիրը, ըստ արժանավոյն կարողացավ հասկանալ և գնահատել հայ հոգևոր երաժշտության գեղարվեստական բարձր հարկանիշները:

Միքե Նավոյանի Եվրոպայում կարողացած դասախոսությունները, Ս. Գեղարդի երգչախմբի ելույթները նվիրում էին Կոմիտասին:

Հավասարիմ մնալով Մեծ Ուսուցչի պարզամտությանը, քաջատեղյակ լինելով նրա առաքելությանը, երկրասարդ երգչուհիներն իրենց բանիմաց ղեկա-

Երաժշտական ՀԱՅԱՍՏԱՆ 4(36)/2009

վարով փորձել են շարունակել նրա գործը:

Կոմիտաս Վարդապետի գիրական կենսագրության մեջ համերգային գործունեությունն ունեցել է լուսավորչական, գեղարվեստական հսկայական նշանակություն: Եվրոպական շրջագայությունների ընթացքում (Փարիզ, Բեռլին, Յյուրիխ, Շևեն), Կոմիտասը երգեցիկ խմբեր էր կազմում՝ հնչեցնելով հայ գեղջուկ երգի հիմքով բազմաձայնած իր մշակումները:

Կոմիտաս Վարդապետի համերգները, մեծավ մասամբ, ուղեկցվում էին ելույթ-դասախոսություններով, որոնց ընթացքում քննվում և լուսաբանվում էին հայ ինքնուրույն երաժշտության գոյությունը փաստող կարևորագույն հիմնահարցեր: Իր տեսական դրույթները Կոմիտասը հիմնավորում, ապացուցում էր երաժշտական սրբեղծագործությունների ցուցադրմամբ: Մեզ են հասել Կոմիտասի ժամանակակիցների հիացական կարծիքները: Շուրջ մեկ դար է անցել Կոմիտասի համերգային գործունեությունից: Մեծ երաժշտի սկզբունքներն ու գործելակերպն այսօր ուղեկցալին, արդիական և

ուսանելի են: Կոմիտասի առաքելության շարունակողները այսօր էլ տարածում են մաքուր և ջիևջ «Լույսը»:

Գերմանացիները Հայդնիկ մեծարանքի խոսքեր ասելիս, մեջբերում էին նրա իսկ սրբեղծագործության վերնագիրը՝ «Թող լինի լույսը»:

Կոմիտասի անձն ու գործը բացահայտող յուրաքանչյուր երաժիշտ, ինչ-որ չափով դառնում է լուսավորության ջարագով: Շարունակվում է Կոմիտասի առաքելությունը, աշխարհում հնչում է նրա երաժշտությունը, ուրեմն. «Թող լինի լույսը»:

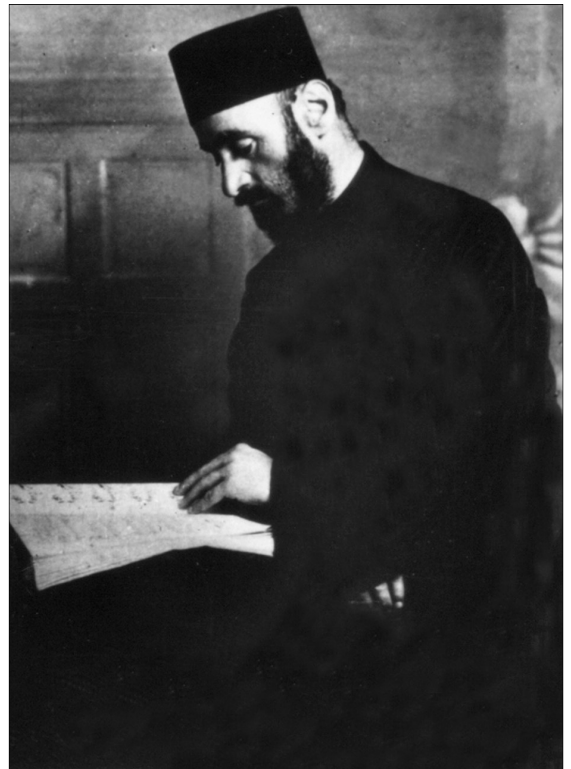
ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. "France Arménie" N 347, 2009թ.:
2. Openwaldl Ried, Einhausen, 11.09.2009թ.:
3. Mühlacher und Enzkris, Maulbron, 07.09.2009, N 206:
4. Zampertheimer Zeitung, Lamperteim, 09.09.2009:
5. Morgen web, Lamperteim, 09.09.2009, հիմնադրված, N4:

Երաժշտական ՂԱՅԱՍՏԱՆ 4(35)2009

* Կոմիտաս Վարդապետ, Կահիրե, 1911թ.
 Архимандрит Комитас, Каир, 1911.
 Komitas Vardapet, Kahire, 1911

* Կոմիտասը ստեղծագործելիս Կահիրե, 1911թ.
 Архимандрит Комитас, Каир, 1911.
 Komitas Vardapet when composing, Kahire, 1911.

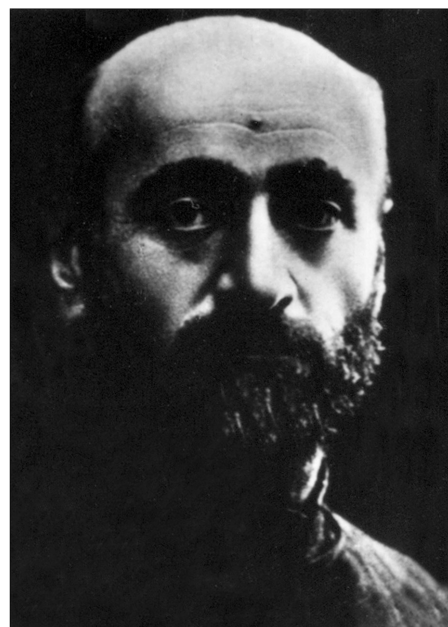
* Կոմիտաս Վարդապետ, Բաքու, 1908թ.
Архимандрит Комитас, Баку, 1908.
Komitas Vardapet, Baku, 1908.

* Կոմիտաս Վարդապետ, Բերա, 1913թ.
Архимандрит Комитас, Бера, 1913.
Komitas Vardapet, Bera, 1913.

* Գրիգոր Խանջյան. Կոմիտաս, Պ.Սևակի «Անրեղի զանգակատուն» սուրբերչապիկը
Г.Ханджян. Комитас (суперобложка “Неумолкаемой колокольни” П.Севака.)
Grogor Khanjyan, P.Sevak’s “Non-silent chaple”, book-cover.

* Կոմիտաս, Երևան, 1909.
Комитас, Ереван, 1909.
Komitas, Yerevan, 1909.

Երաժշտական ՀԱՅԱՍՏԱՆ 4(36)2009